

**Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій**

ІВАНЧЕНКОВА ЛАРИСА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: 336.64:338.439 (477)

**МОНІТОРИНГ І КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Одеса - 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, доцент
ЗАЙЦЕВ Юрій Олександрович,
Центральне управління Головного управління
Державної фіскальної служби у Харківській області,
начальник.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, доцент
ЄФІМОВА Ганна Вікторівна,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
завідувач кафедри економічної політики та безпеки;

- доктор економічних наук, професор
ТАНКЛЕВСЬКА Наталія Станіславівна,
Херсонський державний аграрний університет,
завідувач кафедри економіки та фінансів;

- доктор економічних наук, професор
ПАВЛОВА Олена Миколаївна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
завідувач кафедри аналітичної економіки та
природокористування.

Захист відбудеться **12 червня 2019 р. о 10⁰⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розісланий **11 травня 2019 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Курс на підвищення ефективності харчового виробництва, є стрижневим елементом національної економічної стратегії, оскільки він прямо пов'язаний із питаннями продовольчої безпеки та забезпечення високого рівня життя населення. Функціонування харчових підприємств в умовах жорсткої конкурентної боротьби, зумовлює потребу у формуванні й використанні дієвого інструментарію оперативного управління діяльністю підприємств, складовою яких є методи й засоби діагностики фінансово-економічного стану, здатні забезпечити своєчасне попередження й подолання кризових ситуацій, що мають негативний вплив на ефективність діяльності підприємства.

У цей час розробка сучасного теоретико-методологічного підходу до діагностики фінансово-економічного стану підприємства, зокрема, до оцінки фінансового стану й об'єктивного вимірювання загальної ефективності й рівня організації господарської діяльності з метою її оптимального регулювання, є надзвичайно актуальною науково-прикладною проблемою. Її вирішення тим більш важливо, якщо виходити з того, що організація управління є інтенсивним і некапіталомістким напрямком розвитку бізнесу.

У світовій та вітчизняній науці накопичено чималий актив знань та розробок з питань аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Питання моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності підприємств й організацій висвітлюються у наукових роботах багатьох вчених, серед яких: К.В. Алексеев, Н.В. Алексеєнко, І.І. Бєлий, І.А.Бланк, О.Г. Бодров, І.В. Брянцева, І.Р. Бузько, Н.М. Вєтрова, В.В.Вітлінський, В.М. Вовк, В.М. Гончаров, П.В. Єгоров, Г.В.Єфімова, Ю.А.Зайцев, М.О.Кизим, А.І. Ковальов, Л.В. Максимова, Ю.П. Маркін, Л.О.Мармуль, В.В. Немченко, Т.І. Олійник, О.М.Павлова, В.Ш. Рапопорт, І.І.Савенко, Г.В.Савицька, І.Г. Сокиринська, Н.С.Танклевська, Т.А. Шатунова, В.М.Ячменьова та інші науковці. Однак більшість класичних і сучасних наукових праць орієнтовані на вузькі аспекти традиційної (загальноприйнятої) методології фінансово-економічного аналізу, що доповнюється загальною характеристикою кризових станів і шляхів їх подолання. Останнє викликано тим, що вітчизняна методологія економічної оцінки ефективності діяльності підприємства не задовольняє сучасному етапу розвитку економіки країни, а закордонний досвід аналітичних методів і процедур у цей час ще не повністю адаптований до українського законодавства та стандартів обліку й стану економіки в цілому. З цієї причини проблемі діагностики як інструменту прийняття управлінських рішень, заснованих на комплексному обліку й модельному синтезі всіх змінних складного процесу господарської діяльності, належної уваги не приділяється. Це і зумовлює актуальність обраної тематики та дає підстави обґрунтувати мету, завдання та зміст дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Отримані автором наукові результати, розроблені теоретико-методологічні положення й висновки відповідають тематиці науково-дослідних робіт Харківського

національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка, зокрема темі «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), де автором запропоновано нові теоретичні, методологічні та практичні підходи й рекомендації до формування системи моніторингу та контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних і прикладних засад формування комплексної системи моніторингу та контролювання фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані й виконані такі завдання:

- дослідити теоретичні аспекти теми, уточнити зміст поняття контролю фінансово-економічних результатів, визначити склад та структуру системи моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств;

- розробити концепцію формування якісно нової гнучкої підсистеми внутрішньогосподарського контролю у системі управління харчовим підприємством;

- запропонувати дієвий механізм фінансово-економічної безпеки у системі управління харчовим підприємством;

- сформулювати рекомендації з формування ефективної інформаційно-аналітичної підсистеми системи моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств;

- удосконалити методологічний базис моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств;

- розробити методичний підхід до здійснення внутрішнього моніторингу фінансової стабільності;

- обґрунтувати концепцію корпоративної фінансової діагностики, адаптовану до завдань оцінки фінансово-економічної стабільності харчових підприємств;

- запропонувати методичний інструментарій оцінки ризику фінансово-господарської діяльності харчового підприємства;

- дослідити та розвинути методологічні засади моніторингу фінансової стабільності харчових підприємств;

- сформулювати організаційні засади моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств;

- розробити гнучку ітераційну методику оцінки реабілітаційного потенціалу підприємства;

- обґрунтувати пропозиції щодо формування комплексної системи бюджетування у системі стратегічного управління фінансово-економічними результатами харчового підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси формування й функціонування

комплексної системи моніторингу та контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних, методичних та науково-практичних аспектів формування й функціонування комплексної системи моніторингу та контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою наукового дослідження є наукові положення сучасної економічної теорії, наукові праці і розробки провідних вітчизняних та закордонних вчених з проблем моніторингу й контролю результатів діяльності соціально-економічних систем. Основою методу науки про фінансово-господарський контроль є діалектичний метод з такими його законами, як загальний зв'язок і взаємозумовленість явищ, динамізм, перехід кількості в якість, єдність і боротьба протилежностей, а також такі загальні прийоми наукового мислення, як спостереження, порівняння, аналіз і синтез, дедукція й індукція.

При виконанні дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний (при формуванні логіко-структурної схеми дослідження, визначенні класифікаційних ознак, узагальненні наукових положень, формулюванні змісту категорій та понять), монографічний (при дослідженні результатів діяльності харчових підприємств та їх об'єднань), розрахунково-конструктивний (при визначенні фінансово-економічних показників харчових підприємств), економіко-статистичні та економіко-математичні методи (при виконанні розрахунків та визначенні фінансово-економічних показників харчових підприємств), методи аналізу та синтезу (при факторному аналізі фінансово-економічної стабільності харчових підприємств) та інші.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, звітні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, інших міністерств і відомств, наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали конференцій і семінарів, монографії, збірники та наукові статті; інтернет-ресурси тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у обґрунтуванні теоретико-методологічних засад й розробці практичних рекомендацій із формування комплексної системи моніторингу та контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств. Найбільш важливими науковими результатами, що характеризуються новизною, є такі положення:

вперше:

- розроблено концепцію формування якісно нової гнучкої підсистеми внутрішньогосподарського контролю у системі управління харчовими підприємствами, відповідно до співвідношення елементів централізації й децентралізації управлінських функцій, із урахуванням виду підприємства та специфіки організації й методики внутрішньогосподарського контролю, що, на відміну від інших, включає комплекс наскрізних показників, спрямований на безумовне виконання завдань з постачання продукції, підвищення її якості,

росту продуктивності праці й економії ресурсів;

- запропоновано механізм фінансово-економічної безпеки, як елемент механізму управління харчовим підприємством, який характеризує взаємозв'язок і взаємодію між окремими процесами фінансово-господарської діяльності підприємства, у якому фінансові й економічні методи і прийоми, інструменти фінансового менеджменту згруповані за функціональним призначенням та класами фінансово-економічної безпеки підприємства, що забезпечує збереження стійкого стану харчового підприємства, досягнення його фінансово-економічної безпеки та підтримку розвитку протягом короткострокового і довгострокового періодів;

- обґрунтовано рекомендації з формування ефективної інформаційно-аналітичної підсистеми системи моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств, яка поєднує в собі всі види інформації - економічну, ринкову, соціологічну, демографічну тощо, містить канали інформації з необхідною надійністю, швидкістю передачі й пропускнуою здатністю, включає в себе систему методів та засобів для збору інформації й підготовки управлінських рішень;

удосконалено:

- методологічний базис моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств, який реалізує органічний зв'язок і взаємодію загальнонаукових принципів пізнання та локальної методології фінансово-господарського контролю, а саме: здійснено класифікацію методичних прийомів контролю фінансово-економічних результатів на засадах виявлення внутрішньо властивої йому логічної послідовності контрольних дій; обґрунтовано основні вимоги та напрямки удосконалення методики аналізу фінансово-економічного стану підприємства; визначено комплекс критеріїв та систему показників фінансово-економічного стану харчового підприємства;

- методичний підхід до здійснення внутрішнього моніторингу фінансової стабільності на основі концепції «витрати – реалізація – прибуток» та відповідної матричної моделі, яка дозволяє виділити взаємозалежні показники в системі внутрішнього моніторингу фінансової стабільності харчового підприємства та визначити узагальнюючий показник, що дозволяє повною мірою реалізувати завдання систематичного аналізу і відповідає будь-якій поставленій цілі - досягнення, утримання або зростання фінансової стабільності підприємства;

- концепцію корпоративної фінансової діагностики, яку адаптовано до завдань оцінки фінансово-економічної стабільності харчових підприємств, що забезпечує нові траєкторії розвитку наукових уявлень у цій сфері, зокрема сформовано оновлену систему показників фінансової стабільності у взаємозв'язку з рентабельністю власного капіталу й кредитуванням харчових товаровиробників, яка дозволяє оцінити можливість розширення діяльності за допомогою залучення позикових коштів, дозволяє реалізувати модель розрахунку ефекту фінансового левериджа із використанням показника рентабельності джерел фінансування;

- методичний інструментарій оцінки ризику фінансово-господарської

діяльності харчового підприємства, специфіка якого полягає в орієнтації на розпізнавання ознак кризового фінансового стану, включаючи ознаки фінансової неспроможності, а також у припущенні про наявність життєвого циклу підприємства на протигагу традиційному фінансовому припущенню про безперервну діяльність;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-термінологічний апарат економічної науки у частині уточнення змісту поняття контролю фінансово-економічних результатів, як системи нагляду державних, суспільних та корпоративних контролюючих органів за фінансово-господарською діяльністю економічних суб'єктів з метою об'єктивної оцінки економічної ефективності їх діяльності, перевірки законності, достовірності й обґрунтованості фінансово-господарських операцій, виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва й підвищення доходної частини бюджетів всіх рівнів, а також визначення ієрархії системи моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств;

- методологічні засади моніторингу фінансової стабільності харчових підприємств, на основі виділення ринкових й специфічних факторів їх фінансової неспроможності, де, зокрема, запропоновано розвивати методіку моніторингу фінансової стабільності харчових підприємств за двома основними напрямками: фінансовому й не фінансовому, розкрито зміст кожного напрямку і розроблено моделі індексів, що засновані на теоретичній й емпіричній моделях прогнозування фінансової неспроможності;

- організаційні засади моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств, а саме: обґрунтовано принципи й завдання наукової організації й планування контрольно-моніторингового процесу фінансово-економічних результатів харчових підприємств; впорядковано систему фінансово-господарського контролю, всі її елементи приведено до системного взаємозв'язку, обумовленого цілями й завданнями фінансово-господарського контролю; визначено етапи організації аналітичної роботи на харчових підприємствах та шляхи їх реалізації;

- ітераційна методіка оцінки реабілітаційного потенціалу підприємства, специфіка якої обумовлена особливостями функціонування неплатоспроможних підприємств й полягає в обмеженні строку оцінки періодом реабілітаційних процедур, а також проявляється у складі зворотного потоку;

- пропозиції щодо формування комплексної системи бюджетування у системі стратегічного управління фінансово-економічними результатами харчового підприємства, зокрема: визначено й ієрархічно впорядковано системні, методологічні та фінансові принципи проектування комплексної системи бюджетування у харчовому підприємстві, розроблено структуру комплексної системи та визначено основні етапи процесу бюджетування харчового підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості практичної реалізації запропонованих підходів й рекомендацій щодо

формування у харчових підприємствах та їх об'єднаннях систем моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів, а також використання результатів у діяльності державних, корпоративних й суспільних контролюючих органів, в діяльності органів влади різних рівнів при розробці галузевих і регіональних програм.

Результати дисертаційного дослідження, висновки і рекомендації, що містяться у роботі, схвалені та використовуються у практичній діяльності суб'єктів господарювання: ДП «Куліндорівський КХП» державного резерву агентства України (довідка № 517/18 від 05.04.2019 р., ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» (довідка № 226-7 від 12.09.2018 р.) – пропозиції щодо формування комплексної системи бюджетування у системі стратегічного управління фінансово-економічними результатами; ТОВ «Агро-Юг-Сервіс» м. Миколаїв (акт впровадження №144/10 від 15.03.2017 р.), ТОВ «Вікторія» м. Миколаїв (довідка № 132 від 10.05.2018 р.), ТОВ «Агротехком» м. Новий Буг Миколаївської обл. (акт впровадження №16/18-03 від 13.04.2017 р.), ФГ «ВЛАДАМ» смт. Воскресенськ, Миколаївської обл.(довідка № 110/03-17 від 03.03.2017 р.), ТОВ «ЕТИКОНТРОЛЬ» м. Київ (довідка № 21/12-18 від 18.12.2018 р.) – запропоновано методичний підхід до здійснення внутрішнього моніторингу фінансової стабільності на основі концепції «витрати – реалізація – прибуток». Теоретичні та практичні положення дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Одеської національної академії харчових технологій при викладанні таких дисциплін: „Внутрішньогосподарський контроль”, „Державний фінансовий контроль” (довідка від 20.11.2018р. №18-44/408).

Особистий внесок дисертанта. Всі наукові результати, викладені в дисертації належать автору особисто. З наукових публікацій, що у співавторстві, використані лише ті матеріали, які є результатом особистої праці здобувача. Робота не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Найбільш вагомі теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації дисертаційного дослідження апробовано на численних науково-практичних конференціях найважливішими серед яких є: VII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 07–15 липня 2012 року); VIII Международна научна практична конференція (г.Софія 17-25 август, 2012); V Міжнародна науково-методичної конференції (м.Одеса, 12–13 жовтня 2017 р.); VI Міжнародна науково-методичної конференції (м.Одеса, 11–13 жовтня 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 26–27 жовтня 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція (м. Одеса, 28–29 вересня 2018 р.); II Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 25–26 січня 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 08–09 лютого 2019 р.); III Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 22–23 лютого 2019 р.); V Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 29–30 березня 2019 р.); щорічні конференції професорсько-викладацького складу Одеської національної академії харчових технологій (Одеса, 2015-2019 рр.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано

37 наукових праць загальним обсягом 45,04 авт. арк., з яких особисто автору належить 44,08 авт. арк. З них: 6 монографій, 21 стаття у наукових фахових виданнях (19 з них входять до міжнародних наукометричних баз даних), 10 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків і списків використаних джерел до кожного розділу. Основний обсяг дисертації становить 385 стор. комп'ютерного тексту, який містить 18 таблиць і 36 рисунків, 8 додатків – на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретичні аспекти моніторингу та контролю результатів діяльності підприємств**» досліджено загальнотеоретичні аспекти діагностики підприємства як інструменту прийняття рішення, розглянуто роль місце моніторингу і контролю у системі економічної науки і практики, визначено особливості побудови системи моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств.

Комплексний, системний підхід до дослідження проблем моніторингу і контролю діяльності підприємств показав, що контроль, як внутрішньо властива економіці функція управління, є динамічною системою економічних знань, спрямованих на виявлення й усунення негативних явищ у розвитку продуктивних сил і соціально-економічних відносин, з метою їх регулювання у процесі розширеного суспільного відтворення. Контроль тісно взаємозалежний із стратегічним плануванням, управлінням й обліком і виконує конкретні функції економічної науки (пізнавальну, культурно-виховну і практично-дієву), володіє інтегративними якостями в системі економічних наук і є безпосередньою продуктивною силою. Контроль сприяє зміцненню матеріального базису суспільства, виховує в громадян негативне відношення до всякого роду порушення державних правових норм у економіці. Об'єктом контролю є поведінка (дії) людей - учасників суспільного процесу. Контрольні дані використовуються для підтримки динамічної рівноваги всієї системи управління, прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень.

Контроль фінансово-економічних результатів являє собою частину системи управління, важливою ланкою грошового контролю, систему нагляду контролюючих органів (державних, корпоративних і суспільних) за фінансово-господарською діяльністю підприємств та їх об'єднань, установ, організацій та інших суб'єктів виробничої й невиробничої сфер з метою об'єктивної оцінки економічної ефективності їх діяльності, перевірки законності, достовірності й обґрунтованості господарських і фінансових операцій, виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва й підвищення доходної частини державного і місцевих бюджетів. Об'єктом фінансового контролю є комплекс господарських процесів і грошових відносин у виробничій та невиробничій сферах.

Виділено три типи контролю фінансово-економічних результатів - державний, корпоративний і суспільний. Суб'єктами державного контролю

виступають органи державної влади й управління, що володіють певними контрольними повноваженнями, які носять імперативний характер. Суб'єктами корпоративного контролю, крім органів самих підприємств, виступають державні фінансові органи, на які покладений контроль за станом і достовірністю обліку доходів, а також за правильністю оподаткування доходів. Суспільний контроль є однією з ознак і форм прояву демократії. На підприємствах такий контроль здійснюють профспілкові організації, суспільні органи економічного аналізу й ін.

Контроль підрозділяється: по строках проведення - на довгостроковий, перспективний, короткостроковий, оперативний; за періодом проведення - на попередній, проміжний, остаточний; по періодах здійснення контроль варто підрозділити на попередній, поточний і подальший. У системі управління виробництвом в об'єднанні об'єктами контролю є підприємства, цехи, ділянки, бригади; усередині цих ланок - окремі виробництва, пов'язані з їх діяльністю, технологічні й господарські операції.

Система моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств є ієрархічно побудованим багаторівневим комплексом, сукупністю суб'єкта, об'єкта й засобів контролю, тісна взаємодія яких у здійсненні контрольних функцій спрямована на прийняття ефективних управлінських рішень. Елементами системи є: об'єкт контролю, технічні засоби контролю, технологія контролю і його функціональні органи. Об'єктами контролю є: підприємства, їх внутрішньогосподарські підрозділи, які виконують певні функції й вносять свій внесок у вирішення загальних господарських проблем. Керівництво верхнього рівня здійснює контроль за роботою нижнього рівня, контролює роботу всього комплексу.

Для здійснення моніторингу й контролю за фінансово-економічними результатами діяльності підприємств необхідно забезпечити формування відповідного підрозділу та розробку системи контролю на підприємстві. Зокрема необхідно визначити: цілі й завдання контролю; функції контрольного підрозділу; склад і зміст інформаційних джерел, що використовуються при реалізації контрольних функцій; склад внутрішньогосподарських підрозділів, що беруть участь у контролі, їх функціональні обов'язки в збиранні, реєстрації й розробці заходів щодо підвищення рівня управління виробництвом і його ефективністю; розподіл інформації із внутрішньовиробничих підрозділів у здійсненні контролю й прийнятті управлінських рішень; схема руху контрольної інформації й розроблювальних заходів щодо рівнів управління; формалізація контрольної інформації й прийнятих рішень.

Основні стадії процесу контролю представлені на рис. 1.

Ефективність функціонування системи моніторингу і контролю за станом господарської діяльності об'єкта багато в чому залежить від якості інформаційного забезпечення органів контролю. Розробка ефективної системи моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств вимагає формування адекватної інформаційно-аналітичної підсистеми, яка повинна гармонійно поєднати в собі всі види інформації - економічну, ринкову, соціологічну, демографічну тощо, а також

містити канали інформації з необхідною надійністю, швидкістю передачі й пропускнуою здатністю.

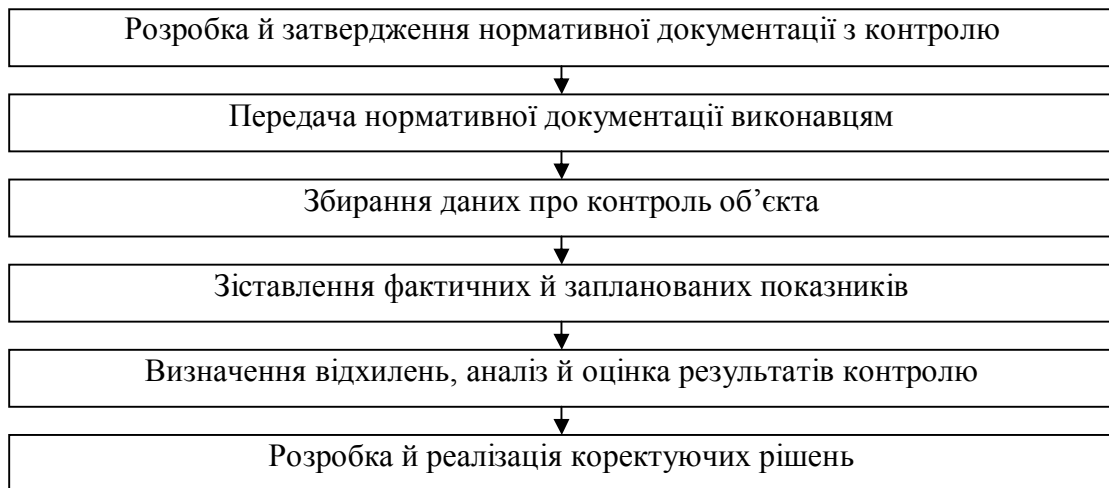

Рис. 1. Основні етапи процесу фінансово-економічного контролю

В сучасних умовах існує безліч методів і засобів для збору інформації й підготовки управлінських рішень. В результаті дослідження визначено і систематизовано методи й засоби для збору інформації й підготовки управлінських рішень, зокрема: дослідження операцій, системний аналіз, моделювання, прогнозування, методи експертних оцінок, соціальні дослідження (анкетування та соціальний експеримент). Визначено їх переваги, недоліки й обмеження для цілей розробки й прийняття управлінських рішень.

У другому розділі «**Методологічні засади формування й застосування комплексної оцінки фінансово-економічної діяльності підприємств**» досліджено методологію контролю фінансово-економічної діяльності харчових підприємств, обґрунтовано методологію моніторингу, аналізу та контролю фінансово-економічних результатів підприємства, розроблено методичний інструментарій аналізу й оцінки фінансово-економічного стану підприємства, визначено напрями удосконалення методики комплексного аналізу фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств, сформульовано рекомендації з формування інформаційної бази оцінки ефективності виробництва.

Фінансово-господарському контролю, як особливій сфері наукових знань, властивий відповідний метод дослідження її специфічного предмету. Методологія фінансово-господарського контролю в широкому змісті включає дві складові частини: метод як загальний підхід до дослідження його предмета; методіку як сукупність технічних (методичних) прийомів, підпорядкованих вирішенню конкретних завдань контрольних дій. Методологія фінансово-господарського контролю розкриває органічний зв'язок і взаємодію, з одного боку, загальнонаукових принципів пізнання, а з іншого боку, локальної методології даної науки. Метод фінансово-господарського контролю - це комплексне, органічно взаємозалежне вивчення законності, достовірності, доцільності й економічній ефективності господарських і фінансових операцій і

процесів на основі використання облікової, звітної, планової й іншої економічної інформації в поєднанні з дослідженням фактичного стану об'єктів контролю. Це формулювання виходить із загальнонаукового трактування методу будь-якої сфери наукових знань як сукупності специфічних принципів, напрямів і засобів, що включає ціль дослідження, емпіричні й теоретичні рівні пізнання. У наведеному визначенні відбита своєрідність фінансово-господарського контролю: сформульовані його конкретна мета й способи її досягнення.

Системність у фінансово-господарському контролі досягається комбінованим використанням різних способів контролю: логічного й математичного, документального й фактичного. Застосування їх дозволяє всебічно аналізувати й синтезувати фактичний матеріал, усвідомити послідовність дій суб'єкта контролю в складних господарських ситуаціях або в умовах невизначеності, встановити достовірність джерел інформації, що використовується.

Здійснено класифікацію методичних прийомів фінансово-господарського контролю на засадах виявлення внутрішньо властивої йому логічної послідовності контрольних дій. За джерелами інформації розмежовано способи контролю на групи: документарний та фактичний контроль. До основних способів документарного контролю слід віднести: формальну й арифметичну перевірку документації; юридичну оцінку господарських операцій; логічний контроль об'єктивної можливості операцій; суцільне й несуцільне спостереження; зустрічну документарну перевірку; спосіб зворотного рахунку, заснований на попередній експертній оцінці матеріальних витрат з метою наступного визначення величини необґрунтованих списань сировини й матеріалів на виробництво продукції; оцінку законності й обґрунтованості господарських операцій за даними бухгалтерського обліку; балансові ув'язування руху товарно-матеріальних цінностей; порівняння; різні методичні (технічні) прийоми економічного аналізу. Прийоми фактичного контролю слід розділити на три групи: інвентаризація; експертна оцінка дійсних обсягів й якості виконаних робіт, обґрунтованості нормативів матеріальних витрат і виходу готової продукції, дотримання технологічних режимів; візуальне спостереження шляхом безпосереднього обстеження об'єктів контролю, а також моментні спостереження для фіксації окремих елементів досліджуваного процесу в певний період.

В результаті дослідження удосконалено методику фінансово-економічного аналізу діяльності харчових підприємств. Обґрунтовано основні вимоги до методики аналізу фінансово-економічного стану підприємства: методика включає опис проведення комплексного аналізу фінансово-економічних результатів на всіх рівнях управління й за різні часові періоди; у методиці визначається кінцева мета дослідження; у методиці визначаються джерела вхідної інформації, а також методи й прийоми її обробки, які забезпечили б одержання необхідних вихідних аналітичних даних з мінімальними матеріальними й трудовими витратами; методика аналізу опирається на сучасну обчислювальну техніку й раціональну систему

організації обчислювальних робіт. Визначено напрямки вдосконалювання методики: розширення комплексності й часового діапазону аналізу виробництва й реалізації; формалізація опису процесу проведення розрахунків; широке й обґрунтоване залучення економіко-математичних методів для здійснення аналітичних розрахунків: побудова раціональних алгоритмів розрахунків; визначення вихідних джерел інформації; розробка форм подання результатної аналітичної інформації, орієнтованих на певний рівень управління. Застосування зазначеного підходу до побудови методики аналізу діяльності підприємств і об'єднань в харчовій галузі дозволяє визначити склад завдань підсистеми і практично здійснити основні аспекти аналізу виробництва й реалізації продукції на рівні суб'єкту у рамках трьох комплексів завдань: загальна оцінка виконання планованих показників; аналіз якісних характеристик досягнутих результатів; аналіз можливостей (резервів) підвищення значення показників. Зазначені комплекси сприяють досягненню основних цілей економічного аналізу на досліджуваному рівні управління: вивченню кількісних й якісних параметрів процесів й явищ; оцінці виконання плану; розкриттю причинно-наслідкових зв'язків між кінцевими результатами й факторами, що на них впливають; визначенню резервів (поточних й перспективних) покращання фінансово-економічного стану; розробці заходів щодо їх мобілізації.

Доведено, що аналізу фінансових показників належить найважливіше місце в контрольно-аналітичній роботі на харчовому підприємстві. Його основними завданнями є: оцінка поточного фінансового стану підприємства й визначення шляхів його поліпшення; стратегічний прогноз потреби підприємства у фінансових ресурсах, виявлення їх можливих джерел і способів мобілізації. Першочерговими об'єктами такого аналізу є: фінансовий стан підприємства, його платоспроможність і кредитоспроможність. Інформаційною базою аналізу фінансових результатів діяльності підприємства служать показники надходження й витрати коштів.

Кожне підприємство харчової промисловості повинно мати у своєму розпорядженні досить жорсткі, найкраще кількісно виражені критерії оцінки свого фінансового стану. В результаті дослідження визначено комплекс критеріїв фінансово-економічного стану підприємства та систему показників фінансового стану господарюючого суб'єкта, з урахуваннями специфіки харчового виробництва (рис. 2).

Встановлено, що на фінансово-економічний стан харчового підприємства та його динаміку впливають не лише фінансові фактори, але й фактори, що не мають вартісної оцінки: політичні й загальноекономічні зміни, підготовка персоналу тощо. Тому аналіз фінансової звітності є одним із розділів комплексного економічного аналізу, який необхідний підприємству.

На основі узагальнення й систематизації наукових уявлень про особливості функціонування й оцінки фінансово-економічних систем виявлено релевантні підходи до інтерпретації, класифікації й моніторингу фінансово-економічних систем. Моніторинг фінансово-економічних систем у цілому й по окремих напрямках забезпечує можливість формування корисної фінансово-

економічної інформації на основі аналізу методичних альтернатив вибору базових показників і представлення отриманих результатів.

Рис. 2. Система показників фінансово-економічного стану підприємства

Для моніторингу фінансово-економічної стабільності харчових підприємств, що володіють публічним статусом обґрунтовано доцільність розробки і використання індексів фінансової стабільності. Розроблено моделі індексів, засновані на теоретичній й емпіричній моделях прогнозування фінансової неспроможності (банкрутства). Індекси, засновані на емпіричних моделях прогнозування банкрутства передбачають менше інформаційних обмежень у застосуванні, ніж теоретичні, однак потенційно володіють не менш високою прогнозною точністю. Вони є кращими для моніторингу фінансової стабільності публічних підприємств.

У розвиток методології оцінки фінансової стабільності, на основі виділення ринкових й специфічних факторів фінансової неспроможності підприємств, визначено два основних напрямки моніторингу: моніторинг ринкових факторів, що насамперед вимагає дослідження й адаптації методичних підходів до оцінки стабільності фінансових систем, включаючи оцінку рівня інформаційної ефективності, і в цілому охоплює не тільки фінансові, але й інші (економічні, інституціональні) передумови фінансової стабільності; моніторинг специфічних факторів, орієнтований, насамперед, на емпіричні моделі прогнозування банкрутства й, відповідно, на непрямі ознаки фінансової неспроможності.

Запропоновано розвивати методику моніторингу фінансової стабільності харчових підприємств по двох основних напрямках: фінансовому й нефінансовому. Фінансовий напрямок моніторингу в умовах ринку повинен

головним чином звертатися до найважливіших непрямих ознак фінансової неспроможності підприємств: неплатоспроможності, неоплатності, надмірному бізнес-ризикі й нерентабельності. Діагностика даних ознак, повинна бути доповнена результатами динамічного аналізу ймовірності банкрутства, можливо із застосуванням традиційного коефіцієнтного аналізу. Доцільним є залучення галузевої статистики, що в першу чергу стосується припустимого рівня бізнес-ризикі й бажаних параметрів рентабельності.

Здійснено адаптацію концепції корпоративної фінансової діагностики до завдань оцінки фінансово-економічної стабільності харчових підприємств, що забезпечує нові траєкторії розвитку наукових уявлень у цій сфері. Визначено склад та етапи методики комплексного аналізу фінансово-господарської діяльності харчових підприємств, а також етапи аналізу фінансового стану й систему показників у розрізі складових критеріїв. Запропоновано мінімально необхідний набір показників та алгоритм аналізу платоспроможності харчових підприємств (рис. 3).

Рис. 3. Алгоритм аналізу фінансово-економічних результатів діяльності харчового підприємства

Встановлено, що фінансова стабільність сучасних харчових підприємств зазнає численних і різноманітних викликів, що вимагають систематичної оцінки, переосмислення й подолання. Сформовано оновлену систему показників фінансової стабільності у взаємозв'язку з рентабельністю

власного капіталу й кредитуванням харчових товаровиробників, яка дозволяє оцінити можливість розширення діяльності за допомогою залучення позикових коштів. Запропонована система показників дозволяє реалізувати модель розрахунку ефекту фінансового левериджу із використанням показника рентабельності джерел фінансування (табл. 1).

Таблиця 1

Система показників для аналізу фінансової стабільності й оцінки можливості розширення діяльності за допомогою залучення позикових коштів

Показник	Формула розрахунку	Інтерпретація
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$K_{авт} = \text{Власний капітал} / \text{Валюта балансу}$	Характеризує реалізовану політику у сфері фінансування й відображає питому вагу власного капіталу в структурі джерел майна
Коефіцієнт фінансового левериджу, або «плече фінансового»	$K_{фл} = \text{Позикові кошти} / \text{Власні кошти}$	Характеризує ступінь ризику організації
Ефект фінансового левериджу для харчових підприємств	$E_{ФЛ} = (R_{дф} - \%K) * (ПК/ВК)$ де $E_{ФЛ}$ - ефект фінансового левериджу, що полягає в приросту рентабельності власного капіталу, %; $R_{дф}$ - рентабельність джерел фінансування, %; $\%K$ - середній розмір відсотків, що сплачує підприємство за використання позикового капіталу, %; $ПК$ - середня сума позикового капіталу, тис. грн.; $ВК$ - середня сума власного капіталу підприємства, тис. грн.	Відображає, який відсоток з досягнутого рівня рентабельності власного капіталу забезпечений за рахунок використання позикових джерел, залучених на довгостроковій й короткостроковій основі

Аналіз фінансового стану підприємства завершується розробкою конкретного плану його зміцнення, що включає виробничі, технологічні, організаційно-економічні, управлінські заходи.

Інформаційна база оцінки ефективності харчового виробництва - це сукупність єдиної системи класифікації й кодування техніко-економічної інформації, уніфікованих систем документації й задіяних масивів інформації. В результаті дослідження розроблено елементи інформаційного забезпечення аналітичної підсистеми на основі системи показників (вихідних, проміжних і результативних), необхідних для проведення економічного аналізу. Система визначає зміст управлінських документів і масивів, служить базою для створення інтегрованої системи обробки даних.

У третьому розділі «**Організаційно-управлінські механізми моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств**» здійснено аналіз та оцінку стану організації й планування контрольно-моніторингового процесу у харчових підприємствах, обґрунтовано принципи й завдання планування й організації контролю фінансово-економічних результатів харчових підприємств, сформульовано рекомендації з контролю виконання замовлень і договорів з постачання продукції, а також моніторингу й контролю матеріально-фінансової

збалансованості діяльності харчових підприємств.

Аналітичне дослідження структурної динаміки розвитку економіки України показав, що у промисловості спостерігається перехід від важких галузей до таких, як харчова й легка промисловість. Харчова промисловість є найважливішою галуззю економіки в Україні, оскільки однією з головних цілей держави є забезпечення високого рівня продовольчої безпеки. У 2017 р. частка харчового сектору у загальному обсязі реалізованої промислової продукції склала 20,9%. Успішний розвиток цієї галузі завдячує величезним аграрним ресурсам країни. Необхідно відзначити аграрний потенціал розвитку галузі, а саме – наявність орних площ, які на сьогодні вважаються найбільшими по запасах чорнозему, які не завжди використовуються належним чином.

В даний час харчова промисловість нашої держави забезпечує внутрішній споживчий ринок продукцією високої якості практично на 90%. Поряд з цим галузь займає достатньо важливу позицію в експорті нашої країни. В період 2007-2017 років питома вага продукції агросфери та продукції харчової промисловості, в першу чергу зернових та рослинної олії, в загальному експорті продукції збільшилась з 12 до 40%, що в свою чергу показує досить великий рівень потужності галузі, але й вказує на недостатній рівень промислової обробки аграрної сировини. Зростає рівень залучення інвестицій до агросфери та будівництва об'єктів інфраструктури.

До харчової промисловості належать понад 40 галузей і виробництв, а промислове виробництво продовольчої продукції здійснюють понад 5 тис. підприємств, які виробляють широкий асортимент продуктів харчування. Щороку прямі іноземні інвестиції в харчову промисловість становлять близько 3 млрд. доларів, тобто більше 25% від загальних прямих іноземних інвестицій в промисловий сектор країни.

Обсяг реалізації продукції галузі у 2017 році становив 401,9 млрд. грн., у тому числі: олійно-жирова галузь – 31%, м'ясопереробна - 14%, виробництво напоїв - 13%, молочна галузь – 10%, хлібопекарська – 6%, борошномельна 5%, плодоовочевопереробна – 3%, рибопереробна – 1%.

В 2017 році розподіл виробників харчових продуктів та напоїв за фінансовим результатом був таким: 68,7% - становили прибуткові підприємства, 31,3% - збиткові. Втім, можна спостерігати поступове відновлення галузі (табл. 2).

Динамічний розвиток харчової галузі сприяє загальноекономічному росту. Однак його активність стримується фінансовими бар'єрами. Основним джерелом інвестицій всі ще залишаються власні фінансові ресурси підприємств та кредити банків.

До основних макроекономічних факторів, що впливають на розвиток харчового виробництва, слід віднести передусім такі: обмеженість внутрішнього попиту та наявність кризи збуту на внутрішньому ринку у зв'язку із браком вільних фінансових коштів підприємств та зниженням реальних доходів населення; вкрай незначна інвестиційна активність, відсутність перетікання коштів з фінансового в реальний сектор економіки, обмеженість (або відсутність) кредитів; неконкурентоспроможність харчової продукції

вітчизняного виробництва за умов зростаючого тиску з боку імпорتنих товарів тощо.

Таблиця 2

Рентабельність операційної діяльності харчових підприємств, млн.грн.

Галузь	Результат від операційної діяльності, млн. грн.			Витрати операційної діяльності, млн. грн.			Рівень рентабельності (збитковості), %		
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Промисловість	26645,9	18387,9	96856,9	1654486,8	2114857,8	2331111,2	1,6	0,9	4,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	35009,7	14503,0	42588,7	163545,5	227193,3	254525,6	21,4	6,4	16,7
Переробна промисловість	-6795,6	9138,0	44447,7	1090124,5	1399668,9	1460228,2	-0,6	0,7	3,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	16637,3	13351,6	14400,9	325194,1	443313,2	514974,9	5,1	3,0	2,8

Разом з тим, харчове виробництво в Україні має певні властивості, що суттєво відрізняють його від підприємництва більшості зарубіжних країн: низький технічний рівень і технологічна озброєність при значному інноваційному потенціалі; низький управлінський рівень, брак знань, досвіду та культури ринкових відносин; прагнення до максимальної самостійності; поєднання в межах одного підприємства декількох видів діяльності, неможливість у більшості випадків орієнтуватися на одну продуктову модель розвитку; відсутність системи самоорганізації та недостатня інфраструктура підтримки бізнесу; низький рівень системи інформаційних, консультаційних та навчальних послуг; практична відсутність державної фінансово-кредитної підтримки; високий ступінь пристосування до складної економічної ситуації, що ускладнюється дезорганізацією державного управління й зростаючою криміналізацією.

В рамках дослідження аспектів організації й планування контрольно-моніторингового процесу у харчових підприємствах впорядковано склад та зміст контрольно-моніторингових процедур, як системи методичних впливів на суб'єкти й об'єкти процесу розширеного відтворення. Контрольно-моніторингові процедури є проявом методичних прийомів контролю процесу розширеного виробництва, забезпечують виявлення різного роду збурювань і конфліктних ситуацій. За роллю у здійсненні методичних прийомів контролю контрольно-моніторингові процедури розділено на організаційні, моделюючі, нормативно-правові, аналітичні, розрахункові, лічильно-обчислювальні, логічні, порівняння, групування, узагальнення й прийняття рішень.

Організація управління контрольно-моніторинговим процесом полягає у взаємно погодженому виконанні технічної підготовки контрольно-моніторингового процесу й наукової організації праці працівників ревізійної групи, зайнятих у цьому процесі. Організаційно-технологічна підготовка

контрольно-моніторингового процесу включає дослідницьку, технологічну й організаційну фази. Визначено основні принципи наукової організації фінансово-господарського контролю, що базуються на функціонуванні автоматизованих систем управління в харчовій галузі й інноваційних розробках, що сприяють раціональному господарюванню (рис. 4).

Виходячи з вимог координації й взаємного ув'язування цілого ряду різнорідних за технічним характером процесів, які виконуються фахівцями різних професій, було впорядковано систему фінансово-господарського контролю, всі її елементи приведено до системного взаємозв'язку, обумовленого цілями й завданнями фінансово-господарського контролю.

Рис. 4. Основні принципи наукової організації фінансово-господарського контролю діяльності харчових підприємств

Забезпечення збалансованості матеріальних, трудових і грошових ресурсів є найважливішою умовою ефективності соціально-економічного розвитку харчових підприємств. Обґрунтовано, що основним напрямком забезпечення збалансованості виробництва й підвищення рентабельності продовольчих товарів повинне стати систематичне зниження витрат на базі посилення спеціалізації й концентрації виробництва, росту технічної оснащеності прогресивними видами машин й устаткування, випереджальний ріст продуктивності праці в порівнянні з підвищенням його оплати, раціональне використання виробничих засобів, сировинних, матеріальних і фінансових

ресурсів, скорочення непродуктивних витрат і втрат. Інтеграція агросфери із галузями харчової промисловості повинна сприяти концентрації й спеціалізації виробництва, збільшенню товарності рослинної й тваринної сировини й продуктів їх переробки. Доведено, що найбільшу віддачу дає аграрне виробництво у складі вертикально-інтегрованих агропромислових об'єднань, де спеціалізація сільських і промислових ланок створює єдиний технологічний процес виробництва сільськогосподарської сировини, її зберігання й промислової переробки.

Розвиток агропромислової інтеграції органічно з'єднує виробництво, заготівлю, зберігання й переробку сільськогосподарської сировини з реалізацією кінцевої готової продукції, створює сприятливі умови для поліпшення якості й сортового складу виробництва продукції рослинництва й тваринництва, розширення асортиментів продуктів харчування й підвищення їх якості.

У четвертому розділі **«Організаційні механізми моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств»** обґрунтовано системний підхід до побудови інформаційно-аналітичної (моніторингової) підсистеми управління харчовим підприємством, розроблено фінансово-аналітичні інструменти управління процесами виробництва й реалізації харчової продукції, обґрунтовано пропозиції з формування підсистеми внутрішньогосподарського контролю у системі управління харчовим підприємством, розроблено методичний інструментарій оцінки ризику фінансово-господарської діяльності харчового підприємства.

З точки зору системного підходу досліджено склад харчового підприємства та його внутрішні й зовнішні зв'язки, а також адаптивні здібності. Встановлено, що кожне харчове підприємство складається з чотирьох взаємопов'язаних локальних систем: технічна система включає підсистеми: підготовка виробництва, організація виробничих процесів, матеріально-технічне постачання, основні засоби, внутрішньовиробничий транспорт, готові вироби; економічна система, що функціонує відповідно до принципу: максимальна споживча вартість при встановленому рівні витрат або встановлена величина споживчої вартості при мінімальних витратах; адміністративна система, що діє відповідно до принципу: максимум рішень при мінімумі бюрократичних процедур; суспільна система – автономна сукупність одиниць або груп, що досягають на основі цієї сукупності цілі і мають істотне значення для суспільних систем вищого порядку. Комплекс інформації (завдяки якому функціонує система) забезпечує нормальне надходження інформації усередину системи.

Основою для розробки всієї системи аналізу й оцінки ефективності суспільного виробництва є аналіз, проведений на підприємствах, у їх структурних підрозділах і на робочих місцях. Організація фінансово-економічного аналізу на підприємстві зводиться до чіткого розмежування об'єктів і суб'єктів аналізу. На харчовому підприємстві економічний аналіз може здійснювати головний економіст і його служба, відділ економіки й організації виробництва (на великих підприємствах й в об'єднаннях), головна

бухгалтерія, планово-економічний, фінансовий і виробничий відділи, відділ збуту, технічного контролю, начальники цехів і виробничих ділянок. На великих харчових підприємствах, а також об'єднаннях, що володіють великим адміністративно-управлінським апаратом, два варіанти раціональної організації аналітичної роботи: створення самостійного відділу економічного аналізу; здійснення аналізу відповідними економічними службами підприємства, його окремими підрозділами.

Аналіз доцільно проводити за схемою: підприємство - об'єднання (мережа) – регіон – національне господарство. У цьому випадку він перетворюється в потужний засіб регулювання економіки. Звітність окремих підприємств представляється органам державного регулювання й контролю у встановленому порядку, де вона піддається узагальненню й аналізу. Обсяг аналітичної роботи, її послідовність, організаційні форми й деякою мірою методика обумовлюються специфікою відповідного органу регулювання.

Організацію аналітичної роботи на харчових підприємствах розділено на п'ять етапів, зміст яких повинен бути заздалегідь запрограмований, а виконання забезпечене шляхом відповідної підготовки й оперативного управління: планування; збір матеріалів для аналізу та їх відповідна обробка; вивчення матеріалів; аналіз причин, що викликали відхилення від плану й визначили динаміку як результативних показників, так і ресурсних; узагальнення матеріалів аналізу (рис. 5).

1. Планування. У плані аналітичної роботи повинна бути передбачена участь всіх підрозділів підприємства - лінійних й функціональних, працівників різних професій і спеціальностей, узгодження окремих досліджень і комплексне взаємопов'язане узагальнення їх результатів.

2. Збір матеріалів для аналізу та їх відповідна обробка. Цей етап включає відбір необхідної інформації, проведення додаткових спостережень й їх узагальнення для заповнення наявних пробілів у системі інформації, перевірку достовірності інформації і її обробку рекомендованими формулами із заповненням необхідних аналітичних таблиць і кресленням графіків, якщо це потрібно.

3. Вивчення матеріалів - дозволяє дати попередню оцінку результатів діяльності об'єкта, що включає характеристику ступеня виконання плану, динаміки показників і рівня використання трьох груп ресурсів.

4. Аналіз причин, що викликали відхилення від плану й визначили динаміку як результативних показників, так і ресурсних. На цьому етапі шляхом якісного аналізу виявляються взаємодіючі фактори, здійснюється їх групування на залежні й незалежні від аналізованого об'єкта, перші підрозділяються за відповідальними за їх вплив структурними одиницями і конкретними виконавцями. На цій основі визначається розмір збитку, нанесеного негативним впливом окремих залежних факторів, способи усунення або ослаблення їх впливу, а також закріплення й посилення позитивної дії інших факторів. Тим самим визначаються резерви підвищення ефективності господарювання.

5. Узагальнення матеріалів аналізу. Дається остаточна оцінка рівня

ефективності роботи й комплексів факторів (причин), що обумовили цей рівень, здійснюється зведений підрахунок резервів підвищення ефективності з підрозділом на поточні, які можна мобілізувати найближчим часом, і довгострокові.

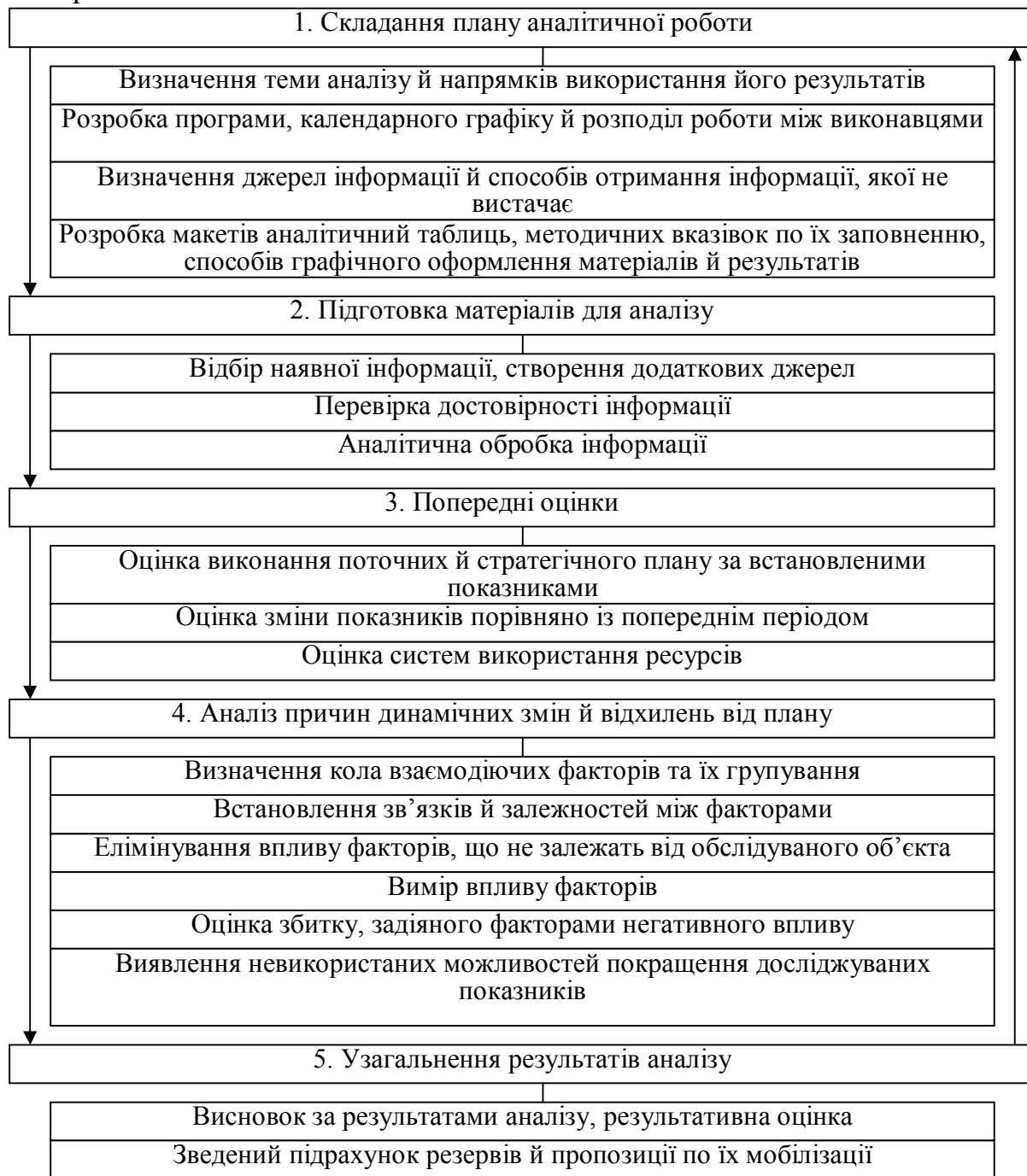

Рис. 5. Основні етапи аналізу діяльності харчового підприємства

Визначено склад та зміст фінансово-аналітичного інструментарію управління процесами виробництва й реалізації харчової продукції. Встановлено, що стійкий фінансовий стан харчового підприємства, насамперед, залежить від: виконання кількісних й якісних показників плану (обсягу виробництва в заданому асортименті, реалізації готової продукції й собівартості); виконання програм інноваційного розвитку, запровадження в дію виробничих потужностей, скорочення витрат сировини, матеріалів, палива,

електроенергії тощо. При аналізі фінансового стану повинні розглядатися всі сторони діяльності харчового підприємства. Визначено групи показників виконання плану реалізації (його обґрунтованість, взаємне ув'язування із планами виробництва й відвантаження продукції), виконання плану з прибутку, аналізу складових частин балансового прибутку й факторів, що визначають його рівень, виявляються резерви збільшення прибутку, аналізу рентабельності, використання основних засобів та коштів на капітальний ремонт і модернізацію устаткування, використання оборотних коштів.

Незадовільний фінансовий стан зумовлюється, як правило, недоліком власних оборотних коштів й утворенням наднормативних товарно-матеріальних цінностей, іммобілізацією оборотних коштів у дебіторську заборгованість, у надпланові капітальні вкладення й капітальний ремонт. Погіршують фінансовий стан невиконання плану реалізації продукції, подорожчання собівартості, сплата штрафів, пені, втрати від браку, несвоєчасне надходження платежів від покупців.

Розроблено рекомендації щодо формування якісно нової підсистеми внутрішньогосподарського контролю у системі управління харчовим підприємством. Внутрішньогосподарський контроль призначений для безперервного спостереження за економічною ефективністю виробничої, постачальницько-збутової й фінансової діяльності, забезпечення збереженості грошових коштів і матеріальних цінностей, усунення причин й умов, що породжують втрати. Його суб'єктами є бухгалтерська, фінансова, юридична, інші функціональні служби підприємства у межах встановленої компетенції.

Запропоновано систему наскрізних показників харчових підприємств, спрямовану на безумовне виконання завдань з постачання продукції, підвищення її якості, росту продуктивності праці й економії ресурсів. Система включає такі показники: обсяг виробництва (для підприємства) або випуск виробів (сировини, напівфабрикатів) відповідно до замовлень (для цехів та ділянок); підвищення якості продукції; продуктивність праці; собівартість продукції.

Основним кількісним показником, що пронизує внутрішньовиробничий контроль зверху донизу, є: для підприємства - обсяг виробництва продукції з урахуванням виконання договірних зобов'язань із постачання; для випускаючих кінцеву продукцію виробничих одиниць і цехів - випуск виробів відповідно до замовлень; для виробництв і цехів з незакінченим циклом (заготівельних та ін.) - забезпечення наступних цехів і ділянок комплектним набором сировини й напівфабрикатів відповідно до замовлень.

Другий наскрізний показник внутрішньовиробничого контролю - підвищення якості продукції. Кінцевим виробництвам і цехам, так само як і по підприємству у цілому, слід встановлювати завдання з питомої ваги виробів різних категорій якості в загальному обсязі виробництва продукції.

Третій наскрізний показник - продуктивність праці. Цехам, ділянкам і бригадам доводяться завдання із зниження трудомісткості продукції й робіт у нормо-годинах.

Четвертий наскрізний показник - собівартість продукції. Кінцевим цехам

він планується у вигляді граничного рівня витрат на гривню товарної продукції. Іншим цехам, ділянкам і бригадам доводяться завдання з оптимізації витрат матеріалів, заробітної плати, електроенергії й ін. При ревізії варто з'ясувати, чи ведуться особові рахунки економії ресурсів на кожний відокремлений підрозділ чи бригаду.

Встановлено, що дієвість внутрішньогосподарського контролю багато в чому залежить від вибору найбільш раціонального співвідношення між елементами централізації й децентралізації при його здійсненні, що повинно наблизити контроль до місця здійснення господарських і фінансових операцій, розвантажити центральний апарат підприємства від вирішення оперативних питань у сфері попереднього, поточного й наступного контролю за процесом виробництва.

Сформовано методичний інструментарій оцінки ризику фінансово-господарської діяльності харчового підприємства, який повною мірою характеризує стан та динаміку розвитку підприємства. В основу методичного підходу покладено корпоративну фінансову діагностику, специфіка якої полягає в орієнтації на розпізнавання ознак кризового фінансового стану, включаючи ознаки фінансової неспроможності, а також у припущенні про наявність життєвого циклу підприємства на протигагу традиційному фінансовому припущенню про безперервну діяльність. Фінансову неспроможність пропонується розглядати як особливий фінансовий стан, взаємозалежний, але розмежований із дефолтом і фінансовими ускладненнями щодо рівня платоспроможності підприємства. Розкрито основні підходи до моделювання і розроблено модель фінансової неспроможності підприємства, що синтезує елементи вказаних підходів. Сформульовано рекомендації з фінансової діагностики неплатоспроможності, включаючи методичні підходи до формування системи порівняльних критеріїв з урахуванням галузевої специфіки харчового бізнесу.

Розроблена гнучка ітераційна методика оцінки реабілітаційного потенціалу підприємства, у якій доцільність і зміст кожного наступного етапу фінансової діагностики визначається результатами попередніх. Специфіка методичного підходу до оцінки резерву відновлення платоспроможності обумовлена особливостями функціонування неплатоспроможних підприємств й полягає в обмеженні строку оцінки періодом реабілітаційних процедур, а також проявляється в складі зворотного потоку. Запропоновано алгоритм оцінки реабілітаційного потенціалу неплатоспроможних підприємств, заснований на допущенні про те, що нездатність підтримувати платіжну дисципліну й сформовану структуру витрат неприпустима навіть при наявності резерву відновлення платоспроможності, що враховує особливості сучасного інституту неспроможності й механізму корпоративного банкрутства. Запропонований методичний підхід щодо використання системи показників-індикаторів може бути використаним для оцінки такого важливого для інвестора елементу фінансового стану суб'єкта господарювання, як ліквідність його бухгалтерського балансу.

У п'ятому розділі «Організаційний інструментарій контрольно-

моніторингової роботи на харчових підприємствах» обґрунтовано пропозиції з формування й розвитку внутрішнього моніторингу фінансової стабільності підприємства, розроблено рекомендації з використання бюджетування в системі стратегічного управління фінансово-економічними результатами харчового підприємства, сформовано механізми моніторингу і контролю фінансово-економічної безпеки у системі стратегічного менеджменту харчового підприємства, розроблено рекомендації з удосконалення системи стратегічного управління харчовим підприємством.

В результаті дослідження розроблено рекомендації з формування системи внутрішнього моніторингу фінансової стабільності харчового підприємства. Внутрішній моніторинг фінансової стабільності визначено як процес безперервного науково-обґрунтованого діагностико-прогнозного контролю й аналізу змін фінансової стабільності харчового підприємства з метою забезпечення його безкризового функціонування й економічного розвитку.

Об'єктом внутрішнього фінансового моніторингу є фінансова стабільність підприємства; суб'єктом моніторингу - особи, відповідальні за його проведення; функціями - контрольна (що проявляється у систематичному відстеженні за допомогою фінансових показників ефективності діяльності підприємства відповідно до прийнятої стратегії) і аналітико-оціночного забезпечення прийнятих управлінських рішень у сфері фінансів (здійснюваного шляхом спостереження за даними, що відображають як окремі явища й факти фінансової діяльності, так і загальну, цілісну картину функціонування підприємства, а так само за допомогою оцінки тенденцій і закономірностей його виробничо-комерційної діяльності).

Для цілей дослідження фінансово-економічного стану харчового підприємства виявлено її відповідні критерії й показники, здійснено вибір методів оцінки кожного показника, визначено джерела інформації, а також загальну методика дослідження, розроблено алгоритм економічного дослідження фінансово-економічного стану підприємства, що включає етапи: підготовча робота, моніторинг й аналіз досліджуваного об'єкта.

Моніторинг забезпечує вивчення стану й діагностику об'єкта дослідження. На основі аналізу здійснюється глибоке дослідження, виявлення й вивчення причин і факторів, що вплинули на відхилення від попередніх періодів, планових показників, і обґрунтовуються рішення щодо усунення виявлених недоліків, закріплення досягнутих результатів і формування бізнес-та стратегічних планів розвитку підприємства.

Встановлено взаємозв'язок між типом фінансової стабільності й доцільної стратегії розвитку конкурентних переваг харчового підприємства на різних фазах їх життєвого циклу, що дозволяє полегшити процес прийняття стратегічних проектних рішень.

Запропоновано систему критеріїв для оцінки якості методик аналізу фінансової стабільності харчових підприємств, що дозволяє обрати методика формування й розвитку внутрішнього моніторингу фінансової стабільності харчового підприємства.

Розроблено методику здійснення внутрішнього моніторингу фінансової стабільності, що дозволяє повною мірою реалізувати завдання систематичного аналізу і відповідає будь-якій поставленій цілі - досягнення, утримання або зростання фінансової стабільності підприємства. В основу методики покладено концепцію «витрати – реалізація – прибуток», яка дозволяє виділити взаємозалежні показники в системі внутрішнього моніторингу фінансової стабільності харчового підприємства. Складова «реалізація продукції» розкриває корисність товару, «прибуток» - фінансовий результат, основний фактор фінансової стабільності підприємства. Результат застосування методики характеризує можливість досягнення кінцевої мети моніторингу (забезпечення фінансової стабільності) через ієрархічну максимізацію ключових показників: чистий прибуток, прибуток від реалізації продукції, виручку, витрати (рис. 6).

Рис. 6. Алгоритм формування й аналізу вихідних показників у системі внутрішнього моніторингу фінансової стабільності

Запропонований системний підхід до формування методики внутрішнього систематичного аналізу дозволяє побудувати логіко-методологічну схему, що відповідає внутрішнім зв'язкам показників і факторів.

Розроблено матричну модель моніторингу фінансової стабільності харчового підприємства, в основу якої покладено запропонований концептуальний підхід до відбору взаємозалежних показників «витрати – реалізація – прибуток». Матрична модель моніторингу фінансової стабільності харчового підприємства й алгоритм визначення її вихідних характеристик дає змогу визначити узагальнюючий показник фінансової стабільності як середнє арифметичне значення основних блоків показників матриці.

Сформульовано пропозиції щодо використання бюджетування у системі

стратегічного управління фінансово-економічними результатами харчового підприємства, що забезпечить більш раціональне використання фінансових ресурсів підприємства шляхом своєчасного планування й контролю господарських операцій, товарно-матеріальних і фінансових потоків.

Комплексна система бюджетування харчового підприємства є корпоративною системою управління, що ув'язує між собою стратегічні завдання, базові стратегії, фактори успіху й фінансові показники підприємства. Визначено й ієрархічно впорядковано у вигляді блок-схеми системні, методологічні та фінансові принципи проектування комплексної системи бюджетування у харчовому підприємстві. Розроблено структуру комплексної системи та визначено основні етапи процесу бюджетування харчового підприємства (рис. 7).

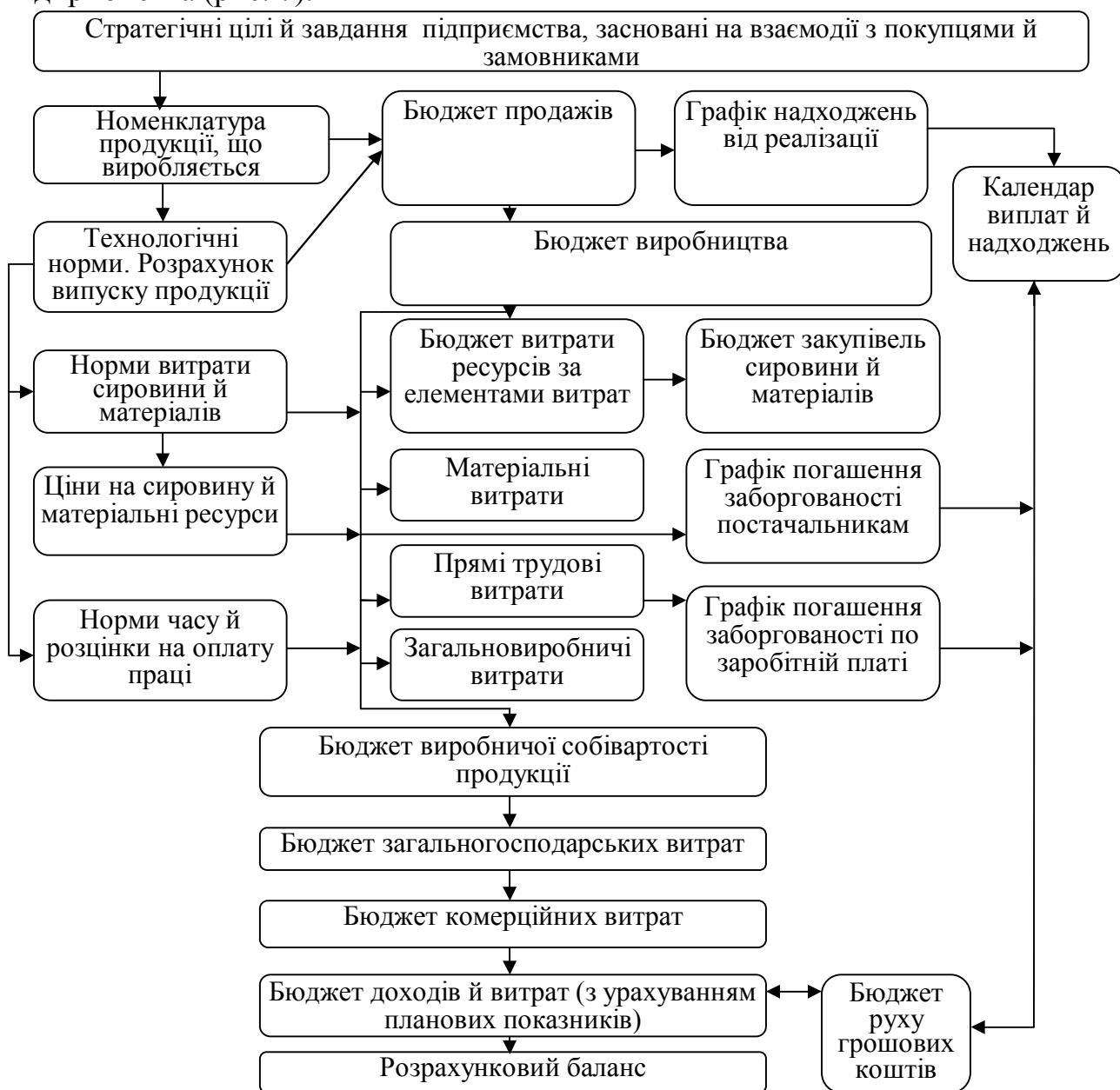

Рис. 7. Структура комплексної системи бюджетування харчового підприємства

Комплексна система бюджетування включає підсистему оцінки її ефективності, яка забезпечує своєчасне одержання достовірної інформації про

всі ресурсовитрати всіх підрозділів підприємства шляхом аналізу відхилень бюджетних показників, що дає змогу виявити проблеми, визначити можливості, обґрунтувати дієві рішення і координувати дії підрозділів.

Обґрунтовано необхідність застосування комплексного підходу до формування й реалізації системи фінансово-економічної безпеки харчового підприємства, спрямованої на захист інтересів власників бізнесу в процесі його фінансово-господарської діяльності. Запропоновано фінансово-економічний механізм, як елемент механізму управління харчовим підприємством, який характеризує взаємозв'язок і взаємодію між окремими процесами фінансово-господарської діяльності підприємства. У запропонованому механізмі фінансові й економічні методи і прийоми, інструменти фінансового менеджменту, згруповані за функціональним призначенням та класами фінансово-економічної безпеки підприємства, що забезпечує збереження стійкого стану харчового підприємства, досягнення його фінансово-економічної безпеки та підтримку розвитку протягом як короткострокового, так і довгострокового періодів (рис. 8).

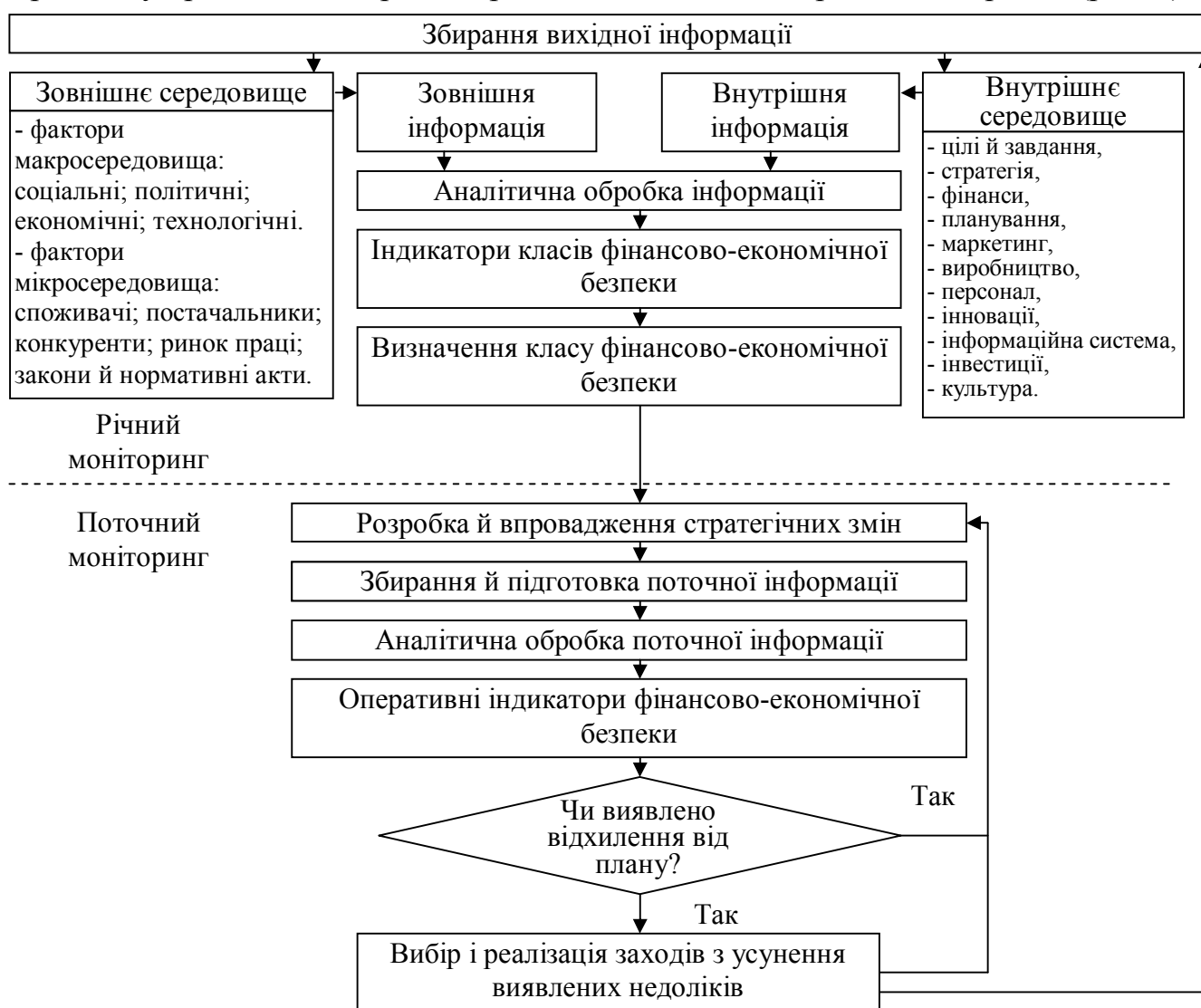

Рис. 8. Система моніторингу фінансово-економічної безпеки харчового підприємства

Розроблено систему індикаторів, що характеризують вплив факторів зовнішнього й внутрішнього середовища й дозволяють встановити клас фінансово-економічної безпеки харчового підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення обґрунтовано методологічні та методичні засади, розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми формування комплексної системи моніторингу та контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств. За результатами дослідження зроблено висновки теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру:

1. На основі узагальнення й систематизації наукових уявлень про особливості функціонування й оцінки фінансово-економічних систем виявлено релевантні підходи до інтерпретації, класифікації й моніторингу харчових підприємств. У розвиток методології оцінки фінансової стабільності, на основі виділення ринкових й специфічних факторів фінансової неспроможності підприємств, визначено два основних напрямки моніторингу: моніторинг ринкових факторів та моніторинг специфічних факторів, а також запропоновано розвивати методику моніторингу фінансової стабільності харчових підприємств за двома основними напрямками: фінансовому й нефінансовому. Розроблено моделі індексів, засновані на теоретичній й емпіричній моделях прогнозування фінансової неспроможності (банкрутства).

2. Аналітичне дослідження показало, що фінансова стабільність сучасних харчових підприємств зазнає численних і різноманітних викликів, що вимагають систематичної оцінки, переосмислення й подолання. Внаслідок впливу цих факторів 31,3% харчових підприємств є збитковими. Здійснено адаптацію концепції корпоративної фінансової діагностики до завдань оцінки фінансово-економічної стабільності харчових підприємств, що забезпечує нові траєкторії розвитку наукових уявлень у цій сфері. Сформовано оновлену систему показників фінансової стабільності у взаємозв'язку з рентабельністю власного капіталу й кредитуванням харчових товаровиробників, яка дозволяє оцінити можливість розширення діяльності за допомогою залучення позикових коштів. Пропонована система показників дозволяє реалізувати модель розрахунку ефекту фінансового левериджу із використанням показника рентабельності джерел фінансування.

3. Обґрунтовано принципи й завдання наукової організації й планування контрольно-моніторингового процесу фінансово-економічних результатів харчових підприємств. Виходячи з вимог координації й взаємного ув'язування цілого ряду різнорідних за технічним характером процесів, впорядковано систему фінансово-господарського контролю, всі її елементи приведено до системного взаємозв'язку, обумовленого цілями й завданнями фінансово-господарського контролю. Організацію аналітичної роботи на харчових підприємствах розділено на п'ять етапів: планування; збір матеріалів для

аналізу та їх відповідна обробка; вивчення матеріалів; аналіз причин, що викликали відхилення від плану й визначили динаміку як результативних показників, так і ресурсних; узагальнення матеріалів аналізу.

4. Розроблено рекомендації з формування ефективної інформаційно-аналітичної підсистеми системи моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств, яка поєднує в собі всі види інформації, а також містить канали інформації з необхідною надійністю, швидкістю передачі й пропускнуою здатністю. Визначено і систематизовано методи й засоби для збору інформації й підготовки управлінських рішень, виявлено їх переваги, недоліки й обмеження для цілей розробки й прийняття управлінських рішень. Розроблено елементи інформаційного забезпечення аналітичної підсистеми на основі системи показників (вихідних, проміжних і результативних), необхідних для проведення економічного аналізу.

5. Розроблено рекомендації щодо формування підсистеми внутрішньогосподарського контролю у системі управління харчовим підприємством. Запропоновано систему наскрізних показників харчових підприємств, спрямовану на безумовне виконання завдань з постачання продукції, підвищенню її якості, росту продуктивності праці й економії ресурсів: обсяг виробництва (для підприємства) або випуск виробів (сировини, напівфабрикатів) відповідно до замовлень (для цехів та ділянок); підвищення якості продукції; продуктивність праці; собівартість продукції.

6. Розроблено методику здійснення внутрішнього моніторингу фінансової стабільності, що дозволяє повною мірою реалізувати завдання систематичного аналізу і відповідає будь-якій поставленій цілі - досягнення, утримання або зростання фінансової стабільності підприємства. В основу методики покладено концепцію «витрати – реалізація – прибуток», яка дозволяє виділити взаємозалежні показники в системі внутрішнього моніторингу фінансової стабільності харчового підприємства. Відповідно до запропонованої концепції сформовано матричну модель моніторингу фінансової стабільності харчового підприємства, який описує всю фінансову діяльність підприємства у вигляді моделі «вхід - вихід», що дає змогу визначити узагальнюючий показник фінансової стабільності. Результат застосування методики характеризує можливість досягнення кінцевої мети моніторингу (забезпечення фінансової стабільності) через ієрархічну максимізацію ключових показників: чистий прибуток, прибуток від реалізації продукції, виручку, витрати.

7. Сформульовано пропозиції формування комплексної системи бюджетування у системі стратегічного управління фінансово-економічними результатами харчового підприємства, що забезпечить більш раціональне використання фінансових ресурсів підприємства шляхом своєчасного планування й контролю господарських операцій, товарно-матеріальних і фінансових потоків. Визначено й ієрархічно впорядковано системні, методологічні та фінансові принципи проектування комплексної системи бюджетування у харчовому підприємстві. Розроблено структуру комплексної системи та визначено основні етапи процесу бюджетування харчового

підприємства. Система бюджетування включає підсистему оцінки її ефективності, яка забезпечує своєчасне одержання достовірної інформації про ресурсовитрати всіх підрозділів підприємства шляхом аналізу відхилень бюджетних показників, що дозволяє виявити проблеми, визначити можливості, обґрунтувати дієві рішення і координувати дії підрозділів.

8. Обґрунтовано необхідність застосування комплексного підходу до формування й реалізації системи фінансово-економічної безпеки харчового підприємства, спрямованої на захист інтересів власників бізнесу в процесі його фінансово-господарської діяльності. Запропоновано фінансово-економічний механізм, як елемент механізму управління харчовим підприємством, який характеризує взаємозв'язок і взаємодію між окремими процесами фінансово-господарської діяльності підприємства.

9. Сформовано методичний інструментарій оцінки ризику фінансово-господарської діяльності харчового підприємства, специфіка якого полягає в орієнтації на розпізнавання ознак кризового фінансового стану, включаючи ознаки фінансової неспроможності, а також у припущенні про наявність життєвого циклу підприємства на протигагу традиційному фінансовому припущенню про безперервну діяльність. Розкрито основні підходи до моделювання і розроблено модель фінансової неспроможності підприємства, що синтезує елементи вказаних підходів. Сформульовано рекомендації з фінансової діагностики неплатоспроможності, включаючи методичні підходи до формування системи порівняльних критеріїв з урахуванням галузевої специфіки харчового бізнесу.

10. Розроблена гнучка ітераційна методика оцінки реабілітаційного потенціалу підприємства, специфіка якої обумовлена особливостями функціонування неплатоспроможних підприємств й полягає в обмеженні строку оцінки періодом реабілітаційних процедур, а також проявляється в складі зворотного потоку. Запропоновано алгоритм оцінки реабілітаційного потенціалу неплатоспроможних підприємств, заснований на припущенні, що нездатність підтримувати платіжну дисципліну й сформовану структуру витрат неприпустимо навіть при наявності резерву відновлення платоспроможності, що враховує особливості сучасного інституту неспроможності й механізму корпоративного банкрутства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Іванченкова Л.В. Внутрішній контроль в системі фінансово-економічної безпеки. *Проблеми фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в умовах інтеграції України в світову економіку: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. В.В.Немченко*. Одеська національна академія харчових технологій. Одеса: Фенікс, 2014. 448 с. С. 26-59. (2,64 друк. арк.).

2. Іванченкова Л.В. Корпоративний контроль економічної безпеки підприємства. *Обліково-аналітичне забезпечення в умовах управління*

фінансово-економічною безпекою підприємства: монографія за заг.ред.д.е.н. В.В.Немченка. Одеса. Фенікс. 2015. С.270-288. (1,44 друк. арк.).

3. Іванченкова Л.В. Інвентаризація як методичний прийом фактичної перевірки. *Науково-методичні аспекти обліково-аналітичної системи підприємства: монографія за заг.ред.д.е.н. В.В.Немченка. Одеса. Фенікс. 2016. С.114-125. (0,88 друк. арк.).*

4. Іванченкова Л.В. Методичні прийоми внутрішньогосподарського контролю та їх удосконалення. *Науково-методичні аспекти обліково-аналітичної системи підприємства: монографія за заг. ред. д.е.н. В.В.Немченка. Одеса. Фенікс. 2016. С.232-248. (1,28 друк. арк.).*

5. Іванченкова Л.В., Скляр В.Ю., Геращенко А.І., Мазурок Н.О. Переоцінка об'єктів майна на підприємстві: організація та методика. *Науково-методичні проблеми оціночної діяльності в Україні: монографія за заг. ред. д.е.н. В.В.Немченка. Київ. Каравела. 2018. С. 137-152. (1,2 друк. арк.).*

6. Іванченкова Л.В. Моніторинг і контроль фінансово-економічних результатів підприємств харчової промисловості: теорія, методологія, практика. Монографія. Миколаїв. ФОП Швець В.М. 2018. 293 с. (23,4 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України, у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

7. Іванченкова Л.В., Ткачук Г.О. Внутрішньогосподарська звітність в системі управління бізнесом. *Економіка харчової промисловості. 2016. Т. 8, Вип. 1. С. 73–80 Index Copernicus. (загальний обсяг – 0,56 друк. арк., особистий внесок автора – 0,28 друк. арк.: розкрито вплив внутрішньогосподарської звітності в системі управління бізнесом харчових підприємств).*

8. Іванченкова Л.В., Скляр Л.Б., Ткачук Г.О. Експертне підтвердження обліково-аналітичної інформації. *Економіка харчової промисловості. 2016. Том 8. Вип. 4. С.74-80 Index Copernicus. (загальний обсяг – 0,48 друк. арк., особистий внесок автора – 0,38 друк. арк.: обґрунтовано особливості формування методики експертного підтвердження обліково-аналітичної інформації).*

9. Іванченкова Л.В., Ткачук Г.О., Скляр Л.Б. Проблеми формування обов'язкових компонентів облікової політики підприємств. *Економіка харчової промисловості. 2018. Том 10, Вип. 3. С.73-82. Index Copernicus. (загальний обсяг – 0,72 друк. арк., особистий внесок автора – 0,47 друк. арк.: визначені принципи формування облікової політики харчових підприємств).*

10. Іванченкова Л.В. Особливості контролю результатів фінансово-господарської діяльності підприємств. *Український журнал прикладної економіки. 2018. Том 3. № 2. С. 6-19. Index Copernicus. (1,04 друк. арк.).*

11. Іванченкова Л.В. Методичний інструментарій аналізу й оцінки фінансово-економічного стану підприємств. *Економічна та продовольча безпека. №1. 2018. С.70-78. (0,64 друк. арк.).*

12. Іванченкова, Л.В., Долинська О.О. Особливості контролю результатів фінансово-господарської діяльності підприємств. *Український журнал прикладної економіки. 2018. Том 3. № 3. С. 133-140. Index Copernicus.*

(загальний обсяг – 0,56 друк. арк., особистий внесок автора – 0,3 друк. арк.: визначені принципи та функції контролю результатів фінансово-господарської діяльності харчових підприємств).

13. Іванченкова Л.В. Методологія контролю фінансово-економічної діяльності харчових підприємств. *Економічна та продовольча безпека*. №2. 2018. С.71-82. (0,88 друк. арк.).

14. Іванченкова Л.В. Моніторинг і контроль у системі економічної науки і практики діяльності підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 3. С. 95-101. *Index Copernicus*. (0,48 друк. арк.).

15. Іванченкова Л.В. Методичні аспекти моніторингу фінансової стабільності підприємств корпоративного сектору харчової промисловості. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 4. С. 41-47. *Index Copernicus*. (0,48 друк. арк.).

16. Іванченкова Л.В. Організація й планування контрольно-моніторингового процесу у харчових підприємствах. *Бізнес-Навігатор*. № 1 (50). 2019. С. 74-78. *Index Copernicus*. (0,32 друк. арк.).

17. Іванченкова Л. В. Принципи й завдання планування та організації контролю фінансово-економічних результатів харчових підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6898> (дата звернення: 07.05.2019). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.2.48. *Index Copernicus*. (0,48 друк. арк.).

18. Іванченкова Л.В. Матеріально-фінансова збалансованість в діяльності харчових підприємств та її роль у формуванні фінансово-економічних результатів. *Агросвіт*. № 5. 2019. С. 47-53. *Index Copernicus*. (0,48 друк. арк.).

19. Іванченкова Л. В. Системний підхід до побудови інформаційно-аналітичної (моніторингової) підсистеми управління харчовим підприємством. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С. 62–66. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.3.62 *Index Copernicus*. (0,32 друк. арк.).

20. Іванченкова Л. В. Фінансово-аналітичні інструменти в управлінні процесами виробництва й реалізації продукції харчових підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 6. С. 9–13. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.6.9 *Index Copernicus*. (0,32 друк. арк.).

21. Іванченкова Л.В. Інформаційна база оцінки ефективності виробництва на підприємствах. *Економіка і фінанси*. № 13. 2018. С. 27-39. *Index Copernicus*. (0,96 друк. арк.).

22. Іванченкова Л.В. Наукові засади діагностики фінансово-економічної діяльності підприємств як інструмент прийняття рішення. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2018. № 2. С. 379-390. DOI: 10.31359/2312-3427-2018-2-379. *Index Copernicus*. (0,88 друк. арк.).

23. Іванченкова Л.В. Моніторинг управлінської інформації в діяльності підприємств харчової промисловості. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2018. № 4. С. 430-439. *Index Copernicus*. (0,72 друк. арк.).

24. Іванченкова Л.В., Долинська О.О. Методологія моніторингу, аналізу та контролю фінансово-економічних результатів підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 4. С.124-135. *Index Copernicus*

(загальний обсяг – 0,72 друк. арк., особистий внесок автора – 0,57 друк. арк.: розкрито наукові аспекти методології моніторингу, аналізу та контролю фінансово-економічних результатів підприємств).

25. Larysa Ivanchenkova, Nataliia Smentyna, Vasyl Buhas, Vitalii Minakov, Entrepreneurship and risks: Blockchain-based management. *International Journal of Civil Engineering & Technology (IJCIET)*. Volume 10, Issue 04, April 2019, pp. 635-643. *Scopus Indexed*. (загальний обсяг – 1,4 друк. арк., особистий внесок автора – 0,37 друк. арк.: обґрунтовано можливості, перспективи та ризики застосування технології blockchain в управлінні підприємствами).

26. Іванченкова Л.В. Система стратегічного управління в оцінці фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств. *Економіка і фінанси*. № 2. 2019. С. 43-52. *Index Copernicus*. (0,72 друк. арк.).

27. Іванченкова Л.В. Формування підсистеми внутрішньогосподарського контролю у системі управління харчовим підприємством. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2019. № 1. С. 410-419. *Index Copernicus*. (0,72 друк. арк.).

Опубліковані матеріали апробаційного характеру:

28. Іванченкова Л.В., Іванченков В.С. Параметры устойчивого развития локальных экономических подсистем. *Dynamika naukowych badań - 2012: Materiały VII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji* (Przemyśl, 07–15 lipca 2012 roku). Volume 4. Ekonomiczne nauki. Przemyśl. Nauka i Studia, 2012. Str. 87–89. (0,16 друк. арк.).

29. Іванченкова Л.В. Концепция социальной ответственности бизнеса. *Новини на научния прогресс - 2012: Материали за VIII Международна научна практична конференция* (г.София 17-25 август, 2012). Том 2. Икономики, София, „Бял ГРАД-БГ” ООД, 2012. С. 5-9. (0,32 друк. арк.).

30. Іванченкова Л.В. Особливості фінансового контролю на підприємствах харчової промисловості. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: Матеріали V Міжнародної науково-методичної конференції* (м.Одеса, 12–13 жовтня 2017 р.). Одеська національна академія харчових технологій, 2017. С. 151-153. (0,16 друк. арк.).

31. Іванченкова Л.В. Методичні прийоми внутрішньогосподарського контролю. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: Матеріали VI Міжнародної науково-методичної конференції* (м.Одеса, 11–13 жовтня 2018 р.). Одеська національна академія харчових технологій. 2018. С. 201-203. (0,16 друк. арк.).

32. Іванченкова Л.В. Моніторинг і контроль у системі економічної науки і практики. *Актуальні проблеми розвитку науки в контексті глобальних трансформацій інформаційного суспільства: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 26–27 жовтня 2018 р.). ГО «Інститут інноваційної освіти». Науковонавчальний центр прикладної інформатики НАН України. 2018. С. 60-64. (0,32 друк. арк.).

33. Іванченкова Л.В. Діагностика підприємств як інструмент прийняття рішень. *Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект:*

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28–29 вересня 2018 р.). ГО «Інститут інноваційної освіти». Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. 2018. С. 110-112. (0,16 друк. арк.).

34. Іванченкова Л.В. Використання моніторингу і контролю фінансово-економічних результатів в практиці діяльності підприємств харчової промисловості. *Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 25–26 січня 2019 р.) ГО «Інститут інноваційної освіти». Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. 2019. С. 91-93. (0,16 друк. арк.).

35. Іванченкова Л.В. Необхідність моніторингу та контролю в практичній діяльності підприємств харчової промисловості. *Суспільство, економіка, право: теорія, методологія, концепції розвитку: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 08–09 лютого 2019 р.) ГО «Інститут інноваційної освіти». Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. 2019. С. 38-40. (0,16 друк. арк.).

36. Іванченкова Л.В. Удосконалення методики аналізу фінансово-економічних результатів діяльності підприємств харчової промисловості. *Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 22–23 лютого 2019 р.) ГО «Інститут інноваційної освіти». Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. 2019. С. 66-68. (0,32 друк. арк.).

37. Іванченкова Л.В. Інформаційна база для моніторингу і контролю фінансово-економічних результатів харчових підприємств. *Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 29–30 березня 2019 р.) ГО «Інститут інноваційної освіти». Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. 2019. С. 81-84. (0,24 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Іванченкова Л.В. Моніторинг та контроль фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2019.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методологічних та прикладних засад формування комплексної системи моніторингу та контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств.

Розроблено концепцію формування якісно нової гнучкої підсистеми внутрішньогосподарського контролю у системі управління харчовим підприємством, відповідно до співвідношення елементів централізації й децентралізації управлінських функцій у рамках підприємств та об'єднань.

Запропоновано механізм фінансово-економічної безпеки, як елемент

механізму управління харчовим підприємством, який характеризує взаємозв'язок і взаємодію між окремими процесами фінансово-господарської діяльності підприємства.

Обґрунтовано рекомендації з формування ефективної інформаційно-аналітичної підсистеми системи моніторингу й контролю фінансово-економічних результатів діяльності харчових підприємств, яка поєднує в собі всі види інформації, канали інформації з необхідною надійністю, швидкістю передачі й пропускнуою здатністю.

Ключові слова: харчові підприємства, фінансово-економічні результати, моніторинг, контроль, фінансова стабільність, фінансово-економічна безпека, економічний ризик, інформаційно-аналітична система.

АННОТАЦИЯ

Иванченкова Л.В. Мониторинг и контроль финансово-экономических результатов деятельности пищевых предприятий. - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (за видами экономической деятельности). – Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2019.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методологических и прикладных основ формирования комплексной системы мониторинга и контроля финансово-экономических результатов деятельности пищевых предприятий.

Уточнено содержание понятия контроля финансово-экономических результатов, как системы надзора государственных, общественных и корпоративных контролирующих органов за финансово-хозяйственной деятельностью экономических субъектов с целью объективной оценки экономической эффективности их деятельности, проверки законности, достоверности и обоснованности финансово-хозяйственных операций, сохранение национального богатства, выявления внутренних резервов повышения эффективности производства и повышения доходной части бюджетов всех уровней.

Разработана концепция формирования качественно новой гибкой подсистемы внутривозвратного контроля в системе управления пищевым предприятием, в соответствии с соотношением элементов централизации и децентрализации управленческих функций в рамках предприятий и объединений.

Предложен механизм финансово-экономической безопасности как элемент механизма управления пищевым предприятием, который характеризует взаимосвязь и взаимодействие между отдельными процессами финансово-хозяйственной деятельности предприятия.

Обоснованы рекомендации по формированию эффективной информационно-аналитической подсистемы системы мониторинга и контроля финансово-экономических результатов деятельности пищевых предприятий,

которая сочетает в себе все виды информации, каналы информации с необходимой надежностью, скоростью передачи и пропускной способностью.

Усовершенствован методологический базис мониторинга и контроля финансово-экономических результатов деятельности пищевых предприятий, который реализует органическую связь и взаимодействие общенаучных принципов познания и локальной методологии финансово-хозяйственного контроля, а именно: осуществлена классификация методических приемов контроля финансово-экономических результатов на основе выявления внутренне присущей ему логической последовательности контрольных действий; обоснованы основные требования и направления совершенствования методики анализа финансово-экономического состояния предприятия; определен комплекс критериев и система показателей финансово-экономического состояния пищевого предприятия.

Разработан методический подход к осуществлению внутреннего мониторинга финансовой устойчивости на основе концепции «затраты – реализация – прибыль» и соответствующей матричной модели, которая позволяет выделить взаимосвязанные показатели в системе внутреннего мониторинга финансовой стабильности пищевого предприятия и определить обобщающий показатель, позволяющий в полной мере реализовать задачи систематического анализа и соответствует поставленной цели - достижение, удержание или рост финансовой стабильности предприятия.

Концепция корпоративной финансовой диагностики адаптирована к задачам оценки финансово-экономической стабильности пищевых предприятий, что обеспечивает новые траектории развития научных представлений в этой сфере, в частности сформирована обновленная система показателей финансовой устойчивости во взаимосвязи с рентабельностью собственного капитала и кредитованием пищевых товаропроизводителей, которая позволяет оценить возможность расширения деятельности за счет привлечения заемных средств, позволяет реализовать модель расчета эффекта финансового левириджа с использованием показателя рентабельности источников финансирования.

Предложен методический инструментарий оценки риска финансово-хозяйственной деятельности пищевого предприятия, специфика которого заключается в ориентации на распознавание признаков кризисного финансового состояния, включая признаки финансовой несостоятельности, а также в предположении о наличии жизненного цикла предприятия в противовес традиционному финансовому предположению о непрерывную деятельность.

Получили развитие методологические основы мониторинга финансовой стабильности пищевых предприятий, на основе выделения рыночных и специфических факторов их финансовой несостоятельности.

Сформулированы рекомендации по организации мониторинга и контроля финансово-экономических результатов деятельности пищевых предприятий, обоснованы принципы и задачи научной организации и планирования контрольно-мониторингового процесса, упорядочена система финансово-хозяйственного контроля, определены этапы организации аналитической

работы на пищевых предприятиях и пути их реализации.

Разработана гибкая методика оценки реабилитационного потенциала предприятия, специфика которой обусловлена особенностями функционирования неплатежеспособных предприятий.

Сформулированы предложения по формированию комплексной системы бюджетирования в системе стратегического управления финансово-экономическими результатами пищевого предприятия.

Ключевые слова: пищевые предприятия, финансово-экономические результаты, мониторинг, контроль, финансовая стабильность, финансово-экономическая безопасность, экономический риск, информационно-аналитическая система.

SUMMARY

Ivanchenkova L.V. Monitoring and control of financial and economic performance of food enterprises. - Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for the degree of doctor of economic Sciences, specialty 08.00.04 – Economics and enterprise management (for economic activities). – Odessa national Academy of food technologies, Odessa, 2019.

The thesis is devoted to substantiation of theoretical and methodological and applied bases of formation of complex system of monitoring and control of financial and economic results of activity of the food enterprises.

The concept of formation of a qualitatively new flexible subsystem of internal control in the food enterprise management system, in accordance with the ratio of elements of centralization and decentralization of management functions within enterprises and associations.

The mechanism of financial and economic security as an element of the mechanism of management of the food enterprise which characterizes interrelation and interaction between separate processes of financial and economic activity of the enterprise is offered.

The recommendations on the formation of an effective information and analytical subsystem of the system of monitoring and control of financial and economic results of food enterprises, which combines all kinds of information, information channels with the necessary reliability, transmission speed and capacity.

Keywords: food enterprises, financial and economic results, monitoring, control, financial stability, financial and economic security, economic risk, information and analytical system.

Підписано до друку 12.04.2019 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman». Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 1,3. Зам. № 220. Наклад 100 прим.

Надруковано з готових оригінал-макетів
ФОП Попова Н.М., м. Одеса, вул. Палубна, 9/4. Тел. 777-80-61